

A világsajtó közölte a hírt, hogy London patinás múzeuma, a Tate Galéria visszaszolgáltatja jogos tulajdonosainak a romantikus angol festő-nagyság, John Constable 1824-ben alkotott olajképét, amely egy vitorlás sajka part-

ravontatását ábrázolja Brighton partjainál, párábavesző tengervíz sík háttérével, gomolyfelhős ég alatt. (*Beaching a Boat, Brighton*) A festményt 1962-ben egy bizonyos Mister Meyer adta el a londoni Leger műke-

reskedésnek, onnan egy közép-angliai galériába került tovább, ott vásárolta meg egy idős dáma, aki azután 1986-ban a Tate Galériára hagyományozta. Angliában mindennapos dolog, hogy a jómódúak műkincseket hagynak a közgyűjteményekre, olykor nem egészen hazafias lelkesedésből, hanem azért, mert így válthatják meg a magas örökösödési adónak legalább egy részét.

A kép útja simának tűnt, minden érintett fél jóhiszeműen járt el. Nem kutatták, Meyer úr honnét jutott hozzá. Pedig a Tate Galéria idővel gyanút foghatott volna, hiszen ez a szép kis festmény szerepelt Mrázik László *Sacco di Budapest*, azaz *Budapest megrablása* címmel kiadott leírásában, és az ahhoz mellékelte műtárgy-jegyzékben, mint egyike azoknak a képeknek, amelyeket 1944-ben Hatvany Ferenc bárótól raboltak el. A báró, maga is tehetséges festőművész, a dúsgazdag cukorgyáros Hatvany-család tagja volt, a *Nyugat* folyóiratot támogató, Ady Endrét felkaroló író-mecénás, Hatvany Lajos fivére. Jó ízléssel vásárolgatott külföldön és belföldön, ezt a Constable-festményt 1908-ban vette egy párizsi árverésen. A *belle époque*, az első világháború előtti aranykor idején másként éltek a gazdagok, mint a későbbi években.

Ha sétát teszünk a budai Várnegyedben és kiérünk a Dísz térre, tapasztalhatjuk, hogy a tág panoráma folytonosságát megtöri egy épület. A Vároldalba, támfalakra épült elegáns villa. Gondolhatnánk, hogy a 19. századból maradt itt, megtépázta az ostrom, s nagy műgonddal rendbe hozták. De nem így van. Vadonatúj a nyom nélkül eltűnt régire hajazó úgy nevezett Ybl-villa, terveit az Ybl-díjas Kerényi József készítette egy fantáziagazdag vállalkozó megrendelésére. Gondolkoznak, mi célt szolgáljon, de remélhetőleg lesz a Duna felőli szintjén kávézó vagy étterem, mert innen élvezhetné a betérő vendég Európa egyik legszebb örök-panorámáját.

E csodálatos látványt a múltban elsősorban ketten élvezhették: a ki-egyezés utáni kor második miniszterelnöke, gróf Lónyay Menyhért, majd báró Hatvany Ferenc. Lónyay építtette az eredeti villát Ybl Miklóssal 1870-72-ben,

Sárközi Mátyás 29

NEM MAGYAR- ORSZÁGON KÖT KI A VITORLÁS SAJKA

az Aranybástya ötszáz éves maradványaira, a Csónak utca – Magas utca – Királylépcső határolta területen. A Vár általános rendezési terve 1873-ban készült el, Schulek Frigyes is akkor kapott megbízást, hogy a Mátyás-templom szerényebb, komorabb régi változatából varázsoljon neogótikus Ste-
30 fanskirche-féleséget. Tehát a város nem szólt bele, hogy a nagypénzű és nagytekintélyű Lónyay gróf megbontja-e ezzel a jókora épülettel a Vár keleti sziluettjét. S akkor még senkit sem kötelezett törvény arra, hogy az alapozásnál régészeti kutatásokat végeztesen.

Lónyay gróf agg napjait akarta ebben a gyönyörű villában tölteni. A kormány éléről 1872-ben vonult nyugalomba, itt üldögélt, nézte a Dunát és az egyre épülő Pestet, írogatta *Közügyeinkről* című, kétkötetes könyvét. Nem volt igazán boldog ember. Ugyanis a miniszterelnöki távozása zűrésre sikerült. A parlamentben Csernátony Lajos imigyen rohant ki ellene: „Kérem gróf Lónyay Menyhért kormányelnök urat, nem épített-e házat, nem vett-e uradalmakat akkor, amikor az ország deficitben van?” Ez a túlméretezett villa tehát hozzájárulhatott ahhoz, hogy az ország elforduljon miniszterelnökétől. A gróf csak hatvankét éves volt, amikor 1884-ben meghalt.

1923-ban vásárolta meg az épületet báró Hatvany Ferenc, a festő, aki Fényes Adolfnál, Bihari Sándornál továbbá párizsi mestereknél tanult. Kvalitatosan festett, és nagyon tudta, mi a különbség egy jó kép meg egy műre-
mek között. Műgyűjteménye 1905-től 1942-ig Budapest legnagyobb magánkollekcijává növekedett, 750-900 tárgy szerepelt benne. Nem csak El Greco, Cranach, Courbet, Corot, Ingres, Daumier, Renoir, Degas, Constable, Pissarro, Rippl-Rónai, Paál László, Munkácsy és más mesterek festményei, hanem drága bútorok, szőnyegek, kerámiák, szobrok is.

Thomas Mann fia, Klaus Mann szeretett Budapesten időzni. A Vár másik végén, báró Hatvany Lajos palotájában, vagy a hatvani Hatvany-kastélyban tejből-vajból fürösztöttek, egy budai szanatóriumban megpróbálták leszoktatni a kábítószerelésről, éjjelente járta a mulatókat, ott talált magának egy jóképű angol fiatalembert boy friendnek. Hatvanyék igyekeztek szórakoztatni, mulattatni, írói ambícióit ápolva érdekes emberekkel összehozni. (Ő írta sógoráról, Gustav Grüngens színészről a Szabó István által megfilmesített, *Mephisto* című regényt.) Sajnos végül 1949-ben Cannes-ban öngyilkos lett. 1935. októberi naplóbejegyzésében olvashatni látogatásáról az Ybl-villa kincsei között: „Délelőtt Hatvanyékkal megnéztem a fivérük, Hatvany Ferenc házát. Inkább fényűző, semmint hangulatos. Néhány nagyon szép festmény. (Egy női arckép Manet-től, két bájos Renoir, egy Delacroix – lovak tág, romantikus tájban – Greco, Tintoretto, Pascin, Rodin.)”

A *Mephisto* baljós üzenete beteljesedett. Hitler megkezdte felfalni Európát. Hatvany Ferenc egyik leányával, régi barátja és festőtársa, Czóbel Béla házában húzódott meg, nem sokat érő mentesítő papírokkal, mint „kertész”.

Mindenki tudta, hogy Czóbeléknek soha nem volt kertészük, de a báró megmenekült.

Húga, Hatvany Irén (akiről Thomas Mann *Doktor Faustus* című regényében Mme de Tolna alakját mintázta) és annak férje, Hirsch Albert egymillió pengőt fizetett a Gestapónak, hogy bántódás nélkül, repülőgépen távozhasson az országból. A Gestapo a pénz átvétele után a repülőtérről hurcolta őket Auschwitzba, a halálba.

31

Hatvany Ferenc műgyűjteményének egy része a cég két művezetője nevében három különböző bank széfébe került, más része a Mauthner-villába, föl a Budakeszi útra. Csányk Dénes, a zsidó műkincsek lefoglalásának kormánybiztosa, 1944-ben a Hunyady János utca 26. pompás épületében már csak hatvannyolc műalkotást talált, ebből huszonnyolc Hatvany Ferenc saját festménye volt. Százhatvannyolc kép bujkált a Magyar Kereskedelmi Bank páncélszekrényeiben. A szovjet hadsereg szabadította fel ezeket, hadizsákmányként mindmáig Oroszországban vannak, 1991-ben fedezték fel hollétüket Nyizsnyij Novgorodban.

1944-ben az Ybl-villát, amit előzőleg tisztí kaszinónak használt a Waffen SS, telibe találta egy gyújtóbomba. Összeomlott. 1946-ban még álltak az üszkös falai. Különös módon a telket elfelejtették államosítani. Maradt az eredeti bejegyzés, miszerint a tulajdonos báró Hatvany Ferenc és a felesége. A kerület elbontatta a romokat és játszóteret létesített a palota helyén. A Hatvany-örökösök, a néhai festőművész két leánya: a Genfben élő Szonja és a Párizsban lakó Antoinette de Montferrano elkezdtek visszakövetelni javaikat. Az ő emigrálásukat 1952-ben engedélyezte a kommunista kormányzat, egyenként háromezer dollár lefizetése ellenében. A Hatvany-kincsek-ből Budapesten immár mást sem láthatunk, mint Courbet *Birkózók* című olajképét, meg két Ingres-rajzot a Szépművészetiben. Az örökösök ügyvédje kezdte meg a harcot a Constable-festményért. Sikerrel járt, de bizonyos, hogy a Tate Galéria által rövidesen visszaszolgáltatandó Constable-mű nem a Szépművészeti Múzeum látogatóit fogja gyönyörködtetni. A Nyizsnyij Novgorodban lévő, hatalmas értékű képeket pedig hadizsákmánynak tekinti Oroszország.

Új Forrás 2014/7 – Sárközi Matyás: Nem Magyarországon köt ki a vitorlás sájka

